

XXXVIII

(A seguida d'una carta d'en Placit, datada a Barcelona 28 Abril del 71).

Estimadíssim Jaume : Creu que no me oblit' de tu. Sent aquí la teua tristesa; tan debó pogués enviarte una remesa de coratge y de conformitat. No ten vull parlar den Pep perquè el tENCH tant present com si'l veyés.

Si encara el seu estat t'ho permet baxarás a llegir el *Somatent* y a rebre el títol de Mestre? Deu ho fassa.

Encara que no crech que hi hagi res definitivament acordat, per lo que he sentit a dir, crech que tu y en Tomas Fortesa tindreu premis, y axí ho he escrit en aquest últim perquè venga puix no ha vist may la nostra festa.

Se agraeix molt el regal que feres a mon diccionari.

No vull pensar en la barbaritat comesa en esta ciutat. Volia escriure a D. Jacinto Maciá. Saluda y digali ques guardi.

Adeu estimat o millor a reveure. Parla de mi a ta familia y al pobret malalt y mana a ton amich

M.º Aguiló.

(Segueixen aquestes ratlles autògrafes de Mn. Verdaguer: «No t'envio l'enorabona pera poder donartela de paraula quan vingues y quedo esperante tornarmen a Vich pera poder tornarhi ab tu
ton amich Sinto.»)

(Seguirá.)

ORDINACIONS URBANES DE BON GOVERN A CATALUNYA

ORDINACIONS DE VALLS

(1299-1325)

(Acabament)

Ordonament dels reguats. — Primerament ordonaren, que, si algun regater ho regatera, compra fforment en la plaça de Vals, et alguna altra persona de la vila de Vals a sos ops, uol ne comprar daquel forment, ho algun ffilequer o ffilequera de la dita vila, quel dit regater lo li aya a liurar al for que el laurá asenyalat, sens tot contrast. E si ffer nou uol, que pach per pena, lo regater ho regatera, v. sol. per cascuna uegada, sens tota mercé; de la qual ordonació fo feyta publica crida sots la forma ques seguex:

Ara oyats per manament de la senyoria, que, tot regater ho regatera de blat sia tengut de liurar daquel blat que assenyalat aurá en la plaça de Vals, al for que asenyalat laurá a les flequeres ho a qualque suula persona que aya mester a sa despesa; et aquel o aquella quiu constatará, que pach per pena v. sol. sens tota mercé.

Que negun hom no gos tenir bestiar dins lo terme de Vals. — Encara ordonaren, que, no sia nuyl hom o estadant dins la uila de Vals, qui gos tenir moltons, bochs, cabres, cabrits, oueles, anyels, dins lorta ni terme de Vals, sau aquels qui fan ni farán carn en la dita vila; e aquels carnicés, no goson tenir bestiar dins los seyals, segons lordonament que fet es pels iurats ni pels prohomens de Vals. E aquel quiu farà, c. sol. li costará, que ja mor non trobará; de la qual pena aja la cort les dues parts e lacusador la terça; e si per auentura lo bestiar dels dits carnicés era atrobat dins los seynals, que sien tenguts de pagar vj. diners per bestia; et si per auentura era atrobat bestiar en les vinyes fora los seyals, que pach lo ban, axí com daqueles dintre los seyals.

Que tot hom qui uena segon, naia a donar iij. puyeron rasos per j. — Encara ordonaren, que, tot hom et tota ffembra estrany he priuat, qui uena segon a ppunyerons, que aia a donar al comprador iij. punyerons rasos per j. E aquel o aquella qui nou farà ii. sous li costará, que ja amor non trobará.

Que negun hom no gos iugar a ioch de daus, que uedat sia. — Encara ordonaren, que, no sia nuyl hom qui gos jugar en la vila, terme de Vals, a joch de graescha, riffa, corió, menoret, breu, altileua, cabrabech, caseles, cruetes, mes de puns, violeta, ne a taules; et aquels qui contra ffará, pagarán per ban, de dia v. sol. et x. sol. per ban de nit, et per cascuna uegada, que yá amor non trobaran. E aquels o aquella quels aculirá, pagará per cascuna uegada, de dia v. sol. de nit x. sol.

Que negú no gos iugar a palet, dins los murs de Vals. — Encara ordonaren, que, no sia negun hom, que gos iugar, dins lo mur de Vals, a palet, en pena de v. sol. per cascuna uegada.

Que negú no gos fer rayar neguna canal, ni aigua de porxe en carrera. — Encara ordonaren, que, no sia nuyl hom si nuyla ffembra, que gos ffer rayar nenguna canal, ni git nenguna aygua de portxe, ne dalt en carera, de dia ni de nit, si doncs les canals no rayauen per pluya; et aquel o aquella quiu farà, ij. sol. li costará per cascuna uegada.

Com per recomtament de homens dignes de ffe, a audiencia den Berenguer Ff. et den Berenguer Benet jurats et a lurs conselés ffos peruengut, que, alguns habitants de la uila et del terme de Vals, tenien bestiar menut de persones estranyes et fora la jurisdicció de Vayls, a miges, o a altre certa part; la qual cosa fo vist als dits iurats e conselés, aut plen conseyl, que era dapnosa als homens de la uila et del terme de Vals, mayorment a aquels qui an lur propri, per tal com lo dit bestiar qui en partida era de persones estranyes, pexia o pex en lo terme de Vayls. Emperaqó los dits jurats, ab

conseyl et ab uolentat de tots lurs conselés, esguardan lo profit dels homens de la vila èt del terme de Vals, ordonaren et establiren ab aquest estatut, per tots valedor.

Que no sia nul hom qui gos tenir, bestiar a miges, ne en altra manera. — Que no sia nuyl hom ne nuyla fembra de la uila ne del terme de Vayls, qui tinga, ne gos tenir, daquí eant, bestiar menut a miges, ne a quart, ne a nenguna altra certa part, de nenguna altra persona estranya que sia fora la jurisdicció de Vals. E aquel o aquella qui farà, que pach per pena xx. sol. per cascuna uegada que contrafará, dels quals aia la senyoria lo terç, el acusador lo terç, e lo comú de la uila laltre terç. E si per auentura algú o alguna de present te bestiar menut en la forma damunt dita, que aya comtat ab aquel o ab aquella de qui lo dit bestiar te, dins espay dun mes continuament seguent et passat; en altra manera, que, passat lo dit mes, sia encorregut en la dita pena, sens tota mercé. Del qual ordonament et daltres ordonaments per los dits jurats et conselés, fo feyta publica crida per la uila de Vals, per manament de la senyoria de Vals, en la forma ques segex, et axí com damunt es hordonat.

*Que negú tener no gos trev neguna roba fora la porta per uendre, a dicmenge, ni a festa que deiuni aia.** — Encara ordonaren, que, no sia tener ni tenera de la uila de Vals, que traga, ne gos trev, per uendre, neguna roba per posar en taula, fora la porta de son alberch, en los sahs dies de digmenge, ne de Nadal ab dos dies segues; ne da ninou; ne daparici, ne de pasqua ab dies segens; ne de cinquagesma ab sos dies segens; ne en la sancta festa del cors de Jhesu Xrist, ne de sent Johan babtista, ne en les santes festes de Sancta Maria, ne en neguna altra festa que dejuni aya; et aquel o aquella quiu farà, que pach j. libra de cera als obrés de lesglea de Vayls, sens tota mercé.

Que negun saray paher, no gos aculir negun catiu. — Encara ordonaren, que, no sia nuyl saray paher, ne sarrayna, que acula dins sa casa; negun catiu, de qualque condició ne stament que sia; et aquel o aquella quiu farà, x. sol. li costará, que ya amor non trobará; los quals, si pagar nols pot pendrá x. açots a la quartera, sens que amor non trobará.

Que negún hom de la vila ni del terme de Vals qui soblich en altre loch, que no gos renunciar a for, ni a iuridicció, del loch de Vals. — En Berenguer Ff. et en Berenguer Benet, jurats, ab conseyl et uolentat de tots lurs conselés, et ab consentiment de la senyoria de Vayls, Hordonaren, que, no sia nuyl hom ne nulla fembra de la uila ne del terme de la jurisdicció de Vayls, xptiá, ni jueu, ne saray, ne nulla altra persona de qualque estament o condició que sia, que, en nenguna obligació que faça en algun loch estrayn, que gos renunciar a son for, ne a sa jurisdicció, ne gos sots metre a for ne jurisdicció

* Axò mateix se preceptuà en 1299 dels barbers, y en 1312 dels de la vila en general ab referencia a les festes solsament.

de ueguer, ne batle, ne de nulla altra cort estranya. E aquel o aquela quiu farà, que sia enconregut en pena de c. sol. sens tota mercè, de la qual pena aya lo terç lacusador, et la senyoria les dues parts.

Ordonament de bens siens, et de sensal a uendre. — Encara ordonaren, que, no sia, nuyt hom ni nuyta fembra de la uila ne del terme o de la jurisdicció de Vayls, que uena, ni gos uendre, bens siens, ne sensals, sinó tansolament a sos contrasembles et habitants de la vila o del terme de Vals; et aquel o aquela quiu farà, cinquanta morabatins li costará, que amor non trobará.

De les subsegüents modificacions qu'experimentaren les *Ordinacions* de Valls, ne continuem una indicació sintètica extreta de les actes dels Consells generals y especials, ahont se'n tracta. Qual materia vindrà senyalada en les següents *rúbriques* o *índex*, precisanthi la data dels acorts, com a manera la més ràpida y segura de trobarlos en aquell valió arxiu municipal, per qui li convinga llur consulta:

1378 (Llibre del Clavariat), *De tallar carn.* — 1387 (27 juny), *De tornar les aigües dels reguers; De escombrar, he de segar, he de tallar arbres, romaguers, o levar pedres, etc., on necessari serà.* — 1393 (18 octubre. C. gen.), *Detraure bens de fora la vila.* — 1394 (28 abril. C. esp.), *De acompanyar homens de paratge.* — 1394 (17 maig. C. esp.), *De abelles.* — 1395 (10 abril. C. esp.), *De metre bestiar en gorets, apres cinch jorns que plogut ha.* — 1395 (4 juliol. C. esp.), *De persona malalta de la influència.* — 1396 (27 janer. C. gen.), *De mudar habitació, haja de pagar los deutes de la vila.* — 1396 (30 juny. C. esp.), *De oques, anedes, e gallines, galls, e pollts, e tota volateria trobada dins los patis de les places de la vila.* — 1396 (1.ª octubre. C. esp.), *De fer sonar, ni tocar, esturmens ni altres coses, en nuvisme de nuüies vidues.* — 1397 (8 juliol), *Que nul hom estrany a la vila gos fer ni tallar palma vert, ni roudor, ni espigall, ni lenya.* — 1397 (12 juliol. C. esp.), *De batre en hera.* — 1397 (30 setembre. C. gen.), *De tallar arbres per cercols.* — 1401 (21 abril. C. gen.), *De regar los splets.* — 1401 (18 setembre. C. gen.), *Que no sia null hom de paratge en quina manera se vulla, ço ja ordonat.* — 1401 (2 setembre. C. gen.), *Sobre aquells qui va ajrutia.* — 1401 (28 octubre. C. gen.), *De vendre blat gros o menut a hom strany.* (Aquesta ordinació s'anul·la a 4 desembre de 1401.) — 1401 (4 desembre. C. gen.), *De joch de daus.* — 1428, *De deixar bens en ma francha.* (Llibre de Clavariat.) — 1451 (26 setembre. C. gen.), *De tallar lenya.* — 1453 (8 març. C. gen.), *De pasturar en cementiris.* — 1454 (19 setembre. C. gen.), *De tala de cuyram.* — 1455 (20 maig. C. gen.), *De balesta parada dins la vila; De traure mercaderies de la vila y terme.* — (13 novembre. C. gen.), *Que tot hom, generalment sia tengut armes de fora la vila.* — 1456 (22 abril. C. gen.), *De fer barba en lums encés.* — 1457 (3 juliol. C. gen.), *De vendre drap a tall.* — 1457 (4 setembre. C. gen.), *De porchs ho porques, en saffrands.* — 1458 (23 juny. C. gen.), *De lauar ventres, ni caps, ni neguna natura de carns.* — 1460 (21 setembre. C. gen.), *De plantar avellaners.* — 1509 (20 maig. C. gen.), *De blasfemar o renegar de nostre senyor de la sua mare beneita.* — 1510 (14 juliol. C. gen.), *De paga de forners, puyeres, ni forneres.* — 1510 (21 juliol. C. gen.), *De asseunador a aginar e calsar.* — 1511 (11 març. C. gen.), *De reuendre vi; De puja de blat per reuenedor ni regaler.* — 1513 (22 novembre. C. gen.), *De bestiar de persona estrangera.* — 1515 (22 abril. C. gen.), *De cendra de forner.* — 1516 (2 febrer. C. gen.), *De rentar pells e pel.* — 1516 (27 juliol. C. gen.), *De cans.* (Aquesta ordinació es feu l'any 1515 y ara es referma); *De bestiar en restols.* — 1517 (5 abril. C. gen.), *De fer lenya en terme del pla.* — 1517 (4 agost. C. gen.), *De metre bestiar en gorets après cinch jorns que plogut ha.* (Confirmació de la Ordinació de 10 abril de 1395.) — 1517 (3 agost. C. gen.), *De dona publica.* — 1519 (18 juliol. C. gen.), *De metre besties en los gorets de asst, passat*

los límits de la fira de setembre. — 1553 (26 març. C. gen.), *De venenedors e botigues especíes; De tancar les portes apres nostre senyor Deu serà posat en lo moniment; De fer jaena en acabat de ensevar lo Corpus domini en lo moniment; Que negú no gose jugar al trinquet.* — 1553 (16 abril. C. gen.), *De fulla de moreres.* — 1554 (9 setembre. C. gen.), *De palma en dies de mercat.* — 1562 (28 desembre. C. gen.), *De anar de nit sens lum.* — 1522 (22 març. C. gen.), *De rentar pell.* — 1522 (5 abril. C. gen.), *De crida de consell.* — 1552 (18 desembre. C. gen.), *De jochs e ríjes.* — 1564 (16 agost. C. gen.), *De gossos solts.* — 1564 (30 novembre), *De deixar carro dins los murs; De serrar ab bastida.* — 1565 (8 juliol. C. gen.), *De tenir bous.* — 1565 (23 desembre. C. gen.), *De quortera de calç.* — 1566 (3 febrer. C. gen.), *De reuenedor; Prohibició del joch per la secada fins a Pasqua de Resurrecció; De vendre fusta.* — 1566 (29 juny. C. gen.), *De mestres de cases.* — 1566 (21 juliol. C. gen.), *De joch.* — 1567 (31 agost. C. gen.), *De confraria de mestres de cases.* — 1569 (30 janer. C. gen.), *De ballar fadrins e altres persones; De jochs.* — 1570 (22 janer. C. gen.), *De jochs.* — 1570 (14 febrer. C. gen.), *De vendre carnsalada.* — 1571 (15 juliol. C. gen.), *De bous; De gossos.* — 1576 (29 janer. C. gen.), *De aforo de volateria; De venda de ous; De joch en diumenges ni festes eolents.* — 1576 (5 agost. C. gen.), *De bous en propietat, axí ermes com conreades.*

Existexen, encara, les *Orninacions* promulgades per l'arquebisbe Pere de Copons a 12 d'agost de 1730.

ORDINACIONS DE BALAGUER

(1313-1337)

Extingida la monarquia visigòtica, al cessar lo rey Achila en son govern, una petita part del territori català dexà de caure a mans dels sarrahins : nos referim a les comarques dels dos Nogueres, o siga de la serralada del Montsech a amunt. Lo curs del Segre s'ha de creure seguit per les hosts musulmiques invasores de la Cerdanya. Així opinava l'insigne arabista ribagorçà Codera. No creyèm que's pugua contradir, apoyantse en la famosa acta de consagració de la Seu d'Urgell, per tractarse d'un document apòcrif, segurament inventat al segle XI.

Constituit lo comtat independent de Barcelona, sobrevingué lo gran transval que, a la generació noucentista li significa l'extraordinari avenç d'Almanzor, y la destrucció y presa de Barcelona. Durà poch, y dintre del mateix segle X tornà a quedar constituïda la frontera septentrional de la dominació sarrahina en la nostra terra, per Calaf, Balaguer y Ager. Línia que tenia certa consolidació, després de comptar una subsistencia de prop de dos segles.

La forta invasió d'Almanzor tenia involucrada sa propera fi, en la sua gran extensió per tota Espanya. Caigué

lo Califat de Còrdoba, y, al formarse nous reyalmes sarrahins, les fronteres cristianes avançaren totes, més o menys depressa. Calaf passà a formar part del comitat de Barcelona y lo Comte aparellà les conquestes de Balaguer y d'Ager, localitats ben situades al pas dels dos rius més estratègichs, lo Segre y lo Pallaresa. La bona posició de Balaguer ha induhit sempre a suposarli una antiguitat ibèrica. ¿Com se digué, llavors? ¿Quan trasmutà de nom, o se formà la població mitjaeval? Res indueix a saberho, ni la toponímia, ab sa feble ajuda, nos serveix, puix sols nos indica existiria una terra erma o de poca fertilitat.

Axis com lo poble dava lo nom de *Jonquera* a un lloch rublert de jonchs, de *Canyamars* al qu'estava conreuat de cànems, de *Palafolls* a un arenal sembrat de petites marismes, etc., aytambé *Balaguer* es paraula qual contextura porta involucrada la idea de conjunt de la planta dita *balach* o *bàlech*, en francès y provençal *balai*, nom antich donat al espart (*Lygeum spatum*, Löffl).^{*} Tres llochs catalans molt distanciats porten aquest apelatiu : lo de la planuria junt al Segre, qu'ara crida nostra particular atenció; altra en la serralada que, per la part NE., limitava la vella tribu ibèrica de la Ilergavonia o de Tortosa; y lo tercer una vall de la pyrenaica comarca del Conflent, ahont hi prengué nom l'antich *Prats de Balaguer*.

S'inicià ja al darrer terç del segle x, la independència del territori sarrahí del baix Segre pèr Abualahuas Maan ben Abdelaziz lo Totxibí, qui aviat sigué vençut per los de Còrdoba. Pro, en lo segle xi, aquesta familia dels Totxibís s'ensenyorí já del NE. de l'Espanya sarrahina, fundanthi lo reyalme de Çarkusta o Çaragoça, del qual Balaguer ne constituí la frontera extrema. La gran monarquia musulmíca septentrional de Çuleiman ben Mondar ben Hud (1046), se partí, a la sua mort, en quatre petits reyalmes, entre sos quatre fills. Lleyda quedà per capital de la fracció que li tocà a Yúsuf ben Çuleiman ben Hud, conegut per Almudaffar en los documents cristians. En 1050, lo Comte de Barcelona oferí al esforçat cavaller Arnau Mir de Tost la meytat de la ciutat de Balaguer, que con-

* J. BALARI Y JOBANY, *Cataluña. Orígenes históricos*, pl. 194.

ceptuava de sa exclusiva pertinenencia, si lograva trèurela de mans dels sarrahins.² Pro lo Comte de Barcelona y lo Sobirà de Lleyda acabaren essent aliats. Camarasa fou entregada al primer (1060) y Balaguer continuà sots domini del segon, fins a la sua mort. Després, en l'any 1094, conquerí dita ciutat als alarbs, lo Comte d'Urgell, qui de molt abans, ja del 1067, venia titulantse Marquès de Balaguer.

No hi ha conformitat en la data del 1094, qu'apar com la més probable de la conquesta de Balaguer. Monfar sembla crèurela de temps anterior, fonamentantse en lo testament del Comte Ermengol de Gerp (1065-1092), qui legà al seu fill los tributs qu'Almudafar li prestava per dita ciutat.⁰ Si li prestava tributs lo rey de Lleyda, es evident que tenia encara en son poder a Balaguer.

Pochs anys restà Balaguer fóra del domini de la mitja lluna. La gran invasió dels Almoravits la posà novament sots lo poder sarrahí, y, entorn de la seva reconquesta cristiana, hi sobresurt un episodi eloqüent, de la forta lluyta d'influencies y de primacia conqueridora que caracteriza l'època d'Ahfós I d'Aragó y de Ramon Berenguer III.

Dintre la vaguetat, com descriu, l'historiador Monfar, los fets de Balaguer en lo segle XI y primer quart del XII, permet entreveures, que, lo Comte Pere Ansures, senyor de Valladolid y regent del Comtat d'Urgell en la minoritat del seu nét Ermengol VI de Castella (1102-1154), s'apoderà de Balaguer en 1106, ab la cooperació del Comte de Barcelona y mitjançant un alçament dels vehins. Lo Comte de Barcelona se quedà ab la meytat de la çuda o castell de Balaguer y ab lo castell de la Ràpita.

Pro les coses cambiaren molt aviat, d'una manera qu'hauria pogut ésser de transcendencia si Déu no hagués dirigit los fets generals en favor de la hegemonia del Comtat de Barcelona. En un important contracte sense data, concedia Pere Ansures al rey Ahfós I d'Aragó la totalitat de la çuda de Balaguer y «la meytat d'aquells castells, qu'encara estan ocupats dels moros, quan Déu Omnipotent

1. J. BALARI Y JOVANY, *Cataluña. Orígenes históricos*, pl. 302.

2. MONFAR, *Historia de los Condes de Urgel*, vol. I, pl. 351.

los dongui al cristianisme, nomenats Llorens, Montoron (sic), Buasó (sic), Castelló (¿de Farfanya?) y Ager». En altre apartat després d'aquest, s'hi dóna a entendre que la çuda de Balaguer lo rey Anfós l'havía presa als barcelonins, qu'aquí vénen designats ab lo vell y quasi ja perdut apelatiu de *franchs*, ab que los conexien los escritors alarbs durant los segles anteriors al XIII.

Diu Pere Ansures que aytal donació es per ell feta lliurement al rey Anfós y a qui ell volgués concedirlos, «exceptuats aquells castells, que, *los franchs* havien guanyat, abans de que vos a ells los hi prenguessets la çuda de Balaguer» (*extra illos castellos quos francos prendiderint antequam vos illos prendissetis illa Zuda de Balaguer*).

Es necessari reconèixer haverhi hagut, en la çuda de Balaguer, una forta topada entre barcelonins y aragonesos, seguida de la ocupació d'aquella per los segons. Res té d'estrany qu'en aquesta temporada lo Comte Ermengol de Castella vagi molt unit ab lo Rey d'Aragó, ajudantlo a conquerir la ciutat de Saragoça.

Pro en aquesta moguda època de seguit trasbals de fronteres y de variades lligues y combinacions diplomàtiques són molts los fets que'ns han passat desapercebuts. Desconexèm tot lo que passà, en lo primer quint del segle XII, al entorn de Balaguer. Es evident que quan lo Comte d'Urgell, en 1120, féu donació als homes de Balaguer de la sua ciutat, no hi tenia jurisdicció en dita çuda, com tampoch en lo restant de la localitat, ni lo Rey Anfós lo Batallador ni'l Comte de Barcelona.

Desde aquest moment pot dirse, qu'a Balaguer quedà l'administració comunal en mans dels seus pobladors, sots lo domini o *bajulia* del Comte d'Urgell, sense cap intervenció forastera. Y les coses no s'innovaren, en lo segle XIII, encara qu'hi ocorriguen setges famosos y transcendents en la historia del Comtat, com los dels anys 1228 y 1280.* Aixís pervenim al any 1313, en que foren promulgades les *Ordinacions* més antigues de Balaguer:

* Del setge del 1280 y de ses transcendents conseqüències nos en havèm ocupat en lo presente BUTLLETÍ, vol. III, any 1905.

Ab nom de nostre senyor Jesucrist e ab la sua beneyta gracia e dela verge gloriosa dona Santa Maria mare sua. Començe aquest libre, el qual son escrits e ordenats tots los ordenaments dels bans de la ciutat de Balaguer, veylls e noueylls, en aquèsta manera ques segueix; los quals son confirmats duradors no revocablement en per tots temps.*

Digmenge kalendas de juliol en lany de 1313. En Pere Fferrer senyor de Montmur, En Bn. de Senta Linia, En Matheu de Murell, En P. Figuera pahers de la dita ciutat, Narnau de Geron, En Dalmau Cortit, Narnau de Cervera, Agremunt Serra, Quiem Fferrer e Bernat Rabaça conseyllers, foren assignats en conceyll general en lesglesia de Sent Salvador per los prohombres dela dita ciutat, de consentiment e volentat den Berengario Cortit batle dela dita ciutat pel senyor compte, a examinar, e corregir, e adobar, e ameyllorar, tots bans ja ordenats per los prohombres dela dita ciutat; e encara a posar e a fer altres bans noveylls, segons lur bon visare e discreció. E ordenaren aquests bans ques segueixen, duradors per tots temps en la ciutat de Balaguer.

Ordenaren encara los dits prohombres, que, tot ço que ixque dels bans trencats, escrits en est libre, sia partit en aquesta manera, ço es a saber : Que el senyor compte nage la terça part per forçar e per penyorar lo ban, e les des parts haia la universitat dels prohombres de la ciutat.

Comencen bans de Carnicers per tots temps duradors, ordenats per los dits prohombres, e confirmats, e aprouats pel batle, e per los prohombres, en Conseyll general.

Primerament, tot carnicer e altre hom qui carn vena en la ciutat de Balaguer, que vene a pes tota carn fresca e salada, e aliura carnicera, qui son iij. libres de terra, e no en altra manera. E que venen segons quels pahers els prohombres de la dita Ciutat ordenar volran, en cascun temps del an. Exceptats emperó, cabrits e anyells de leynt, en que aie menys duna libra e miga el quarter, los quals puxen vendre ahuyll e sens de pes. E qui contra aquestes coses e alguna daquestes farà, pagará per ban x. solidos acrimontesos.

Item, tot carnicer tingue bon pes e leyal, e que noy tingue corda en la una part ni en l'altra del pes, sots lo dit ban.

Item, tot carnicer e altre hom que carn vene en la dita ciutat, tingue tots sos pesals, ço es a saber miga liura e liura e liures entegres e tots altres pesals grosses e menuts, e quarterons, e miges arroues, e arroues entegres, e migs quintals, e quintals entegres, de lautó o de coure, o de ferre, o almenys de pedra ab anells de ferre encastats ab plom en la peça.

Item, tot carnicer de qualque carn vene, tingue j. dineral

* Formen part del *Llibre de Privilegis, consueuts y ordinacions de la Ciutat*, ff. 24 al 63, en lo calaix de les tres claus del Arxiu Municipal de Balaguer.

e j. meaylal de ferre en sa taula, e no pus, e que sie de fferre, o de lautó, o de coure.

Item, tót carnicer haie a tenir tota via que vene moltó o altra carn, a raó de iij. drs. e malla la liura, pes de meaylada, en lo qual aie v. onces sens més e sens menys.

Item, tot carnicer e altre hom que carn vene en la dita Ciutat, quan aurá posada la carn al pes e la liura, o liures, en altra part del pes, e haurá afinat lo pes, quen partescia la ma. E qui contra aquestes coses, o alcuna d'aquestes, fará, pagarà per ban x. solidos.

Item, tot carnicer que carn vene en la ciutat o altre hom qualque sia, que tindrà fals pes o falsa balança, pagarà per ban x. solidos.

Item, que tot carnicer sie tengut de vendre mig quarter al terç, al quart, o quarter entegre, de moltó o daltres carns que a pes se venen per aytant com pesarà, e no per pus, sots ban de x. solidos.

Item, tot carnicer sie tengut de vendre miga liura e iij. meayllades e dineada de qualque cap dela peça hom li deman, pus quel qualter será trencat. E si hi ha ops cornes, que les hi face de loch coninent daquella metexa bestia, e que ho partescia per cominal a cascun, segons la carn que pendrà, sots ban de x. solidos.

Item, que, negun Carnicer no gos mesclar carn leiga ab bella, ni posar tela grassa sobre carn magra, en nuylla manera, sots ban de x. solidos.

Item, que, negun carnicer no gos metre tela, ni greix, en rinyó de negunia bestia, sots ban de x. solidos.

Item, que, negun Carnicer ne altre hom, no gos inflar ne buffar carn per escortxar, en nuylla manera, sots ban de x. solidos.

Item, que, negun carnicer ne altre hom que carn vene en la dita Ciutat, no gos vendre una carn per altra, sots ban de x. solidos.

Item, que, tot carnicer sie tengut de dir al comprador fos sie que ell nol li deman, ayó es, moltó prim, o de iiij. dents, o fresch, aguat, o mardá, o cabra, o boch coylut, o crestó, o oveylla, o qualque sia la carn, o si es mesella, o malauta.

Item, que, tot carnicer sie tengut de vendre daquell moltó que hom li demanará, o daltres carns que en la taula tingue, e que no puxe dir que ja sie venut pus demanat tingue la carn, si donchs no podie metre en ver que ja fos venut a altri. E qui contra aquestes coses damunt dites o alcuna daquestes fará, pagarà per ban x. solidos.

Item, tot carnicer sie tengut de vendre a huyll, a ops de pexer ocells meayllada o dineada o iij. meayllades o dues dineades de loch coninent, de tota carn que hora los deman, que a pes se vene, sots ban de x. solidos acrimontesos.

Item, los carnicers daquesta Ciutat sien tenguts de tenir la carnereria lurs taules bastes de bones carns a tot lany sots ban de x. solidos acrimontesos.

Item, que, tot hom que fará trencar la carn al carnicer que la aie a pendre e a comprar, e la aye a pagar si la pren o la vol lexar en cascun cas, sots ban de x. solidos acrimontesos.

Item, nuyll hom no gos comprar ni vendre neguna carn, menys

de pes, en la dita ciutat. Exceptats cabrits e anyells de leyt, axí com damunt es ja expressat. E qui contra aquest capítol farà, pagarà lo venedor cascun per ban x. solidos acrimontesos, exceptada emperó carn per a ocells.

Item, que, negun carnicer no gos comprar carns que sien estades robades ni emblades. E cell que ho farà, que torn les dites carns a aquell de cuy seran estades, franchament e quitia, e sens tota messió daquell e sens preu alcun quel carnicer no puxa cobrar. E si aquelles carns comprades no seran trobades vives ni mortes quel carnicer qui comprades les haurá sie tengut de restituir convenient restitució, a aquell de cuy seran estades. E qui contra aquestes coses damunt escrites o alguna daquestes farà, pagarà per ban x. solidos acrimontesos.

Item, quels carnicers sien tenguts de levar les esquenes de vaques complidament ques venen a huyll, sots lo ban damunt dit.

Item, que, negunes carns no sien mesclades ab moltó en quarters, ni en peçes, en taula, ni en clauixles, ni en escrements, exceptats vacha, o porch, o cabrits, o anyells de leyt, sots ban de x. solidos acrimontesos.

Item, que, en tots los quatre quarters dela bestia naxe a tenir del coyló o dela verga, exceptades vaques, e cabrits, e anyells de leyt, sots ban de x. solidos.

Item, quels carnicers no gosen leuar coyló de neguna bestia, tro quela partida del quarter hon se tendrá, se deia vendre.

Item, que, negun carnicer no gos vendre coyló de neguna bestia a pes, sil comprador no li vol.

Item, que, negun carnicer no gos mudar lo senyal duna bestia en altra per fer frau al vendre als compradors, sots ban de x. solidos acrimontesos.

Item, que, negun carnicer ne gos esquarterar moltó, ne tolrel cap dins lo brador o botiga, ni en casa, sinó en la taula deffora tro que lalmudataff lage vist, sots ban de x. solidos acrimontesos.

Item, que, negun carnicer pus lo moltó haurá esquarterat, non gos tornar quarters, ni quarter, en casa, ni en botiga, ni en obrador, tro que tercia sia passada. E qui contra aquestes coses, o alguna daquestes damunt dites, farà, pagarà per ban x. solidos.

Item, ordenaren los dits prohomens, per tots temps durador, que, dela festa dassensió tro a la festa de Sent Andreu, liura de moltó primal, e de moltó de iiij. dents, e de fresch aguat, e de porch leyal, fresch, o salprés, de qualque pes los prohomens hi auran ordenat, perde cascuna libra una meaylla. E de Sent Andreu tro ala Assensió, que guany cascuna libra una meaylla.

Item, dela festa dela Assensió tro a Sent Andreu, liura de vacha perda j. meaylla, e dela festa de Sent Andreu tro a la Assensió, que guany cascuna liura, meaylla.

Item, carn de moltó coylat, e de mardá, dela festa dassensió tro a Sent Andreu, perde, la liura, una meaylla, e dela festa de Sent Andreu tro ala Assensió, que guany meaylla.

Item, carn de porcella sanada, e porch mesell, se vene en cascun temps del any, una meaylla menys la liura, que de porch leyal.

Item, carn de crestó, e de truya sanada, dassensió tro a Sent Andreu, perde, la liura, una meaylla, e de Sent Andreu tro Assensió, guany una meaylla. E qui contra aquestes coses, o alcuna daquestes, farà, pagará per ban x. solidos.

Item, carn de cabra o doveylla, dela festa dassensió tro a Sent Andreu, perde, la liura, una meaylla, e daquí aenant guany j. mealla.

Item, ordenaren, que, dela festa de Sent Andreu tro ala Assensió, negun carnicer no gos tolre cap de negun anyell, ne de cabrit, tro venut sia lo cap, ans aixà vendre los quarters primers ab los temples, si es que si tingue lo cap, on sie ja tolt, gi donchs lo carnicer no metie en ver, que, ja lo dit cap fos venut, e que totavia aien a vendre los quarters primers, ab iiij. costes. E de cabrits, e danyells de leyt, sie entés alló meteix per tot lan.

Item, de lassensió tro a Senta Maria Dagost, tot anyell crestat, sie venut a pes e una malla menys la liura, que de moltó. E daquí aenant, sia venut per moltó.

Item, anyell coylut que no sie de leyt, dela Assensió tro a Sent Andreu, sie venut meaylla la libra menys, que de moltó coylut. E de Sent Andreu aenant, sie venut per moltó coylut.

Item, anyella que no sie de leyt, dela Assensió tro a Senta Maria Dagost, sia venuda la libra, meaylla menys que oveylla. E daquí aenant, sia venuda per oveylla.

Item, cabrit que no sie de leyt, sie venut a pes dela Assensió, tro a sent Andreu, la libra, meaylla menys que boch coylut. E daquí aenant, sia venut per boch coylut.

Item, cabrida que no sia de leyt, sie venuda a pes Dassensió tro a Senta Maria Dagost, meaylla menys la liura, que cabra. E daquí aenant, axí com cabra.

Item, ordenaren, que, anyell ni cabrit, no sie venut per de leyt dins lo damunt dit temps, pus mes duna liura e miga aye el quarter, ans sage a vendre a pes.

Item ordenaren, que, carn salada veyla, sie venuda en tots temps del any a j. preu, segons quels prohomenes la posaran en cascun any.

Item, que, carn salada frescal de porch leyal, sie venuda tro ala festa de pascua, al preu quels prohomenes hi posaran. E daquí aenant, ques vena la liura j. diner mes per tot lany.

Item, carn salada de truga, sia venuda un diner menys que de porch leyal, en cascun temps del any.

Item, carn salada de porcella salada, sie venuda en cascun temps del any, meaylla menys la libra que de porch leyal. E semblantment sentene de carn salada de porch mesell.

Item ordenaren, que, si dalcun hom dela Ciutat de Balaguer o del terme será estada nafrada, vachó, o bou, o porch, o altres carns de menxar, o per cas daventura haurá trençat coll, o cama, o cuxa, o sere estat esterribat, o será mort per sobre menxar dauena,

que, enaquest cas, tota hora que moltó se vene iij. diners la liura, o menys, perda de son preu en cascun temps del any j. mealla la libra, ço es, ques vene menys que les altres carns bones que morran en la Carniceria. E tota via que, moltó vaylle v. diners o mes la liura, que perda de son preu un diner. E així de totes altres carns, segons que les bones de lur condició se vendran. Emperó quel dia quel dit cas será esdevengut qualque carn será aien amendada o aportada en la Carniceria viva o morta. En altra manera, ques age a vendre per rafalina. El carnicer quela vendrá, aie a dir als compradors en quin cas será estada nafrada o morta, sots ban de x. solidos acrimontesos.

Item, totes vaques raffalines, o bous dela ciutat, o del terme o dela Rápita, o de Vallfogona, o dela Çayda, o del Tímonal, sien venudes j. diner la liura, e ques venen en les taules de la voqueria en la carniceria, e no en altra manera, sots lo ban damunt dit de x. solidos acrimontesos.

Item, totes vaques rafalines, o bous e de tots altres lochs, sagen a vendre fora tota la Ciutat, a cap del pont, a un diner la libra e no pus enant, exceptats daquests los lochs atrás nomenats.

Item ordenaren, que, negun carnicer que taula tingue sabuda de moltó, no gos fer neguna deles altres carns lo dia que moltó, e porch, e vacha, e bou, fará en sa taula, sots ban de x. solidos acrimontesos.

Item, que, nuyll hom dela Ciutat ni estrany, no gos leuar carn de taula, ni de barra, ne descarratg, ne de clauíylla, a negun carnicer sens voluntat sua, si donchs comprada e pagada no la auie al carnicer de cuy fos, sots ban de x. solidos.

Item ordenaren, que, si els meses de juny, e de juliol, e dagost, alamo alguns dels carnicers volran ociure j. bou, o una vacha tanzolament, lo dissapte per aops del digmenge, que aquell bou, o vacha, no gos ociure tro a hora de vespres sonades.

Item, que, si per auentura ij. bous, o vaques, o mes, volran ociure lo dissapte, els damunt dits meses, quen agen a retenir la meyllor el myllor e pus bell aops del digmenge. Els altres puxen ociure e vendre a qual homs vuylen del dia. E qui contra aquestes coses, o alcuna daquestes, fará, pagará per ban x. solidos acrimontesos.

(Seguirá.)

NOTICIAS

Sesiones académicas ordinarias. — Enero, 7 : Don Francisco Carreras Candi disertó sobre el tema «Dos centurias de historia montserratina, siglos xv y xvi». Dió a conocer la vida social de los abates de Montserrat al intervenir,